

<http://www.hembygd.se/arkeologisektion>

Spadbladet 3, 2018

Arkeologisektionen vid Stockholms läns hembygdsförbund

Ses vi i Sigtuna?

Vi påminner om vår kommande utflykt till Sigtuna söndagen den 27 maj, anmälan senast 21 maj till Mats (1hansson@telia.com eller tfn 08-760 52 09). Detaljer om kommunikationer m.m. gavs i förra Spadbladet.

Om du vill förbereda/fördjupa dig kan du studera några av Sten Tesch artiklar om Sigtuna som kan läsas här: <https://independent.academia.edu/StenTesch> (nedladdning av pdf-fil kräver Google- eller facebook-konto, men man kan läsa artikeln direkt i web-läsaren om man klickar på resp. titel och scrollar ned lite på sidan som då kommer upp). Bra artiklar är t.ex. "Skiftet och Sigtuna..." och "Skilda gravar, skilda världar...".

Extra medlemsmöte

Kallelse till extra medlemsmöte måndagen den 28 maj 2018 kl. 18.30

Hembygdsförbundets lokaler Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6

Anmälan till Gunilla Hammarsjö, gunilla@hwebb.se, 070-453 98 85, senast 21 maj 2018.

Inför år 2019

På **Arkeologisektionens årsmöte den 19 mars 2018** beslöt årsmötet att Arkeologisektionen skulle omorganiseras till en arbetsgrupp inom Stockholms läns hembygdsförbund från att ha varit en fristående sektion inom länsförbundet. Skulle inte detta falla väl ut, får vi ta ställning till eventuell bildning av egen förening.

Enligt stadgarna krävs två medlemsmöten för att beslutet ska verkställas. Som tidigare meddelats bildades Arkeologisektionen av länsförbundet 1992/93 med egna stadgar, årsmöte och kassa. Sedan 2017 pågår renodling av de olika organisationsformerna inom länsförbundet för att bli mer enhetlig.

Programverksamheten kommer **inte** att beröras av förändringen.

Vi fortsätter att koncentrera oss på att arrangera utflykter till platser inom länet under ledning av sakkunniga guider, såsom **i år den 27 maj Sigtuna** med f.d. museichefen Sten Tesch, **den 26 augusti** med guide på **Gunnes gård samt Fornslingan** med Arkeologisektionens Johnny Wallin, **den 23 september Alsnö hus med omgivande gravfält** med arkeologen Linda Wåhlander och senare **i höst Vittfarne vikingatida båtbyggeri** med Håkan Altrock.

Kommande **seminarium**, troligen **hösten 2019**, planerar vi att genomföra på samma sätt som våra tidigare seminarier.

De **nuvarande styrelseledamöterna** kommer 2019 att fortsätta att arbeta inom arbetsgruppen med planering av våra utflykter och vårt kommande seminarium.

Administrativa förändringar. Länsförbundet sköter från och med 2019 all **ekonomisk redovisning och hemsida**. Arkeologigruppen förser länsförbundet med allt material för publicering på hemsidan. Information om Arkeologigruppens evenemang kommer att publiceras i länsförbundets nyhetsblad och på länsförbundets hemsida.

Arkeologigruppen kommer inte att ta ut **årsmedlemsavgift** från och med 2019 utan följer Sveriges Hembygdsförbunds riktlinjer till länsförbunden att ta betalt av varje deltagare i evenemangen.

Alla ”arbetsgrupper” bidrar från och med 2019 med 20 procent av sina intäkter avseende utflykter/föreläsningar för att täcka en del av länsförbundets gemensamma kostnader. Intäkterna från deltagaravgifter i utflykter och föreläsningar ska därutöver täcka, såsom tidigare, arvoden, framtagande av material för visning under guidning m.m.

Vår informationsskrift **Spadbladet** kommer att fortsätta distribueras digitalt. Den som är intresserad av vårt programutbud, våra referat samt annan information från och med **2019** kan anmäla sig som **gratisprenumerant** på Spadbladet (anmälan i slutet av 2018, vi återkommer).

Pärlor från vikingatid

– artificiella ädelstenar, krimskrams eller amuletter
Nils Ringstedt

Det var titeln på doktorand Moa Råhlanders föredrag när arkeologisektionen i Stockholms läns hembygdsförbund hade sitt årsmöte. Moa Råhlander är kunnig på området och har egen glashytta i sin pappas garage. Hon är utbildad på olika hantverks- och konstskolor och har bland annat tillverkat glaspärlor på Kosta Boda. Moa arbetar på en avhandling som syftar till att få ny förståelse för pärlornas ställning socialt, kulturellt och ekonomiskt under vikingatiden.

Kvinnornas klädedräkt under vikingatiden gicks igenom. Ett fåtal dräktfragment finns kvar men bevarade små figurer låter ana hur dräkten såg ut. Närmast kroppen bars särken av linne, slät eller veckad (krinklad). Ovanpå den var hängselklänningen som kan ha varit goffrerad. Förkläden kan ha använts. Spännbucklorna höll uppe klänningen. Nycklar m.m. har hängt i anslutning till spännbucklorna. Kvinnor hade också en schal eller kaftan som hölls på plats med ett ofta treflikigt spänne.

Mellan spännbucklorna fanns ofta kedjor med pärlor, varav de flesta var gjorda av glas. Det tillverkades dock inte glas i Sverige före renässansen så allt material var import. Troligen var det krossat glas/trasigt glas som kom till oss via handel med skepp som barlast. Under första hälften av 1000-talet kom glas från romarriket till Norden, dels nyttoföremål, dels som förpackningsmaterial. Vi har fynd av glasbägare, dryckeshorn mm. När romarriket föll

samman minskade också glasproduktionen och materialet blev sällsynt. Under vikingatiden kom handeln med glas igång från det bysantinska riket.

Glashantverk kan indelas i primär och sekundärproduktion. I Sverige har vi inte bevis på primärproduktion. Glaset kom alltså utifrån. Däremot fanns sekundärproduktion i form av pärlor. Så har konstaterats på fornminnesplatser som exempelvis Paviken, Gotland, Åhus, Skåne och Björkö samt Helgö i Mälaren. Moa redogjorde för tillverkningsmetoden s.k. *lindningsteknik*. Runt en metallstav ("mandrell") lades kaolinlera genom doppning. När den stelnat rullades varmt glas runt staven och den hölls i ständig rörelse och varm till dess pärlorna var klara. Dekoration av pärlorna skedde med olika tekniker, t.ex. kunde prickar sättas på pärlorna. Mycket tunna glasstavar, "*stringers*", kanske under en mm i diameter, användes för att ornera glaset. Olika färger kunde då användas för att "måla" pärlorna. "*Stringers*" kunde tvinnas och ge ränder i två eller flera färger. "*Murrini*" är en italiensk term för mönster eller bilder som tillverkas av glasstavar. Bilderna blir synliga när staven klipps i mindre bitar. "*Millifiori*" är en annan teknik som avbildar blomstermönster.

Pärlor bars på flera olika sätt vilket har varierat över tiden. *Päralspridare* som bars av kvinnan hindrade att pärlorna stötte emot varandra. Pärlor hängde mellan spännen på kvinnans bröst men det finns bevis även på att pärlor hängde långt ner på magen. Varför? Moa kommer att fundera över vad pärlorna hade för betydelse för klädedräkten. Finns det möjlighet att ta reda på detta? Är pärlorna endast prål och grannlåt eller finns det en bakomliggande symbolism bakom pärlorna och att bära pärlor? Det har aldrig tidigare gjorts några studier vilken relation pärlorna hade till sina bärare!

Genom föremål visar människan sin identitet och genusroll. Varför samlade vissa kvinnor på sig stora mängder spännbucklor och pärlor som vissa gravfynd antyder? Kan pärlor hängande parallellt över magen ha en utseendemässig betydelse eller är det kopplat till någon annan tanke? Även i mäns gravar kan finnas pärlor men då i form av enstaka exemplar. Finns många pärlor i ett gravfynd är det troligt att det är en kvinnograv. Bärandet av pärlor under vikingatiden – i synnerhet många pärlor – får antas påvisa en överklassföreteelse!

Föredraget medförde flera frågor, bland annat om pärlor hade ett monetärt värde – vilket inte säkert kan visas. Moas kommande avhandling skall säkert ge svar på många frågor – bland annat de som ställs i den här texten!

Nils Ringstedt

På gång i länet

De undersökningar som studenter vid Stockholms universitet gjorde vid **Jordbrogravfältet** förra året fortsätter även nu i år, under några veckor i maj. Visning för allmänheten sker vid fyra tillfällen: 8:e, 15:e, 17:e och 22:a maj, klockan 13-14.

<https://www.haninge.se/evenemang-master/lagg-in-evenemang/arkeologiska-utgravningar-pa-jordbrogravfaltet/?d=2018-05-08>

(Byt ut "08" i länken ovan mot 15, 17 resp. 22 för att komma till de andra datumen)

Till Jordbrogravfältet kan man ta sig med pendeltåg till Jordbro, därefter c:a 10 minuters promenad (skyltat). Jordbrogravfältet är ett av länets märkligaste, största och kanske vackraste gravfält med rikt varierade gravformer och många resta stenar. Läs gärna mer på Wikipedia:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Jordbro_gravf%C3%A4lt

Vid **Biskopstuna** i utkanterna av Åkersberga finns ruiner efter en ärkebiskopsborg. I augusti 2018 ska området kring borgen undersökas arkeologiskt. Allmänheten bjuds in att delta i utgrävningen genom en veckolång kurs, eller enstaka prova-på-dagar. Samtidigt med grävningen anordnas visningar av utgrävningsplatsen, tisdagar, onsdagar och torsdagar kl. 12-15. Läs mer på <http://arkeologerna.com/ny-arkeologisk-utgravning-vid-biskopstuna/>

Medeltidsmuseet i Stockholm har en utställning om tidiga utgrävningar kring Stockholms slott. Fynd från 1920-talets undersökningar har nu tagits fram, rengjorts och visas i en mindre utställning som pågår fram till den 30 december 2018. <https://medeltidsmuseet.stockholm.se/utställningar/tillfalliga-utställningar/tidiga-arkeologiska-undersokningar-vid-slottet/>

Kryssa i almanackan...

... följande datum. Som nämnts ovan i samband med Arkeologisektionens planering för året har vi fler utflykter på gång. Mer information kommer under sommaren:

- Söndag 26 augusti: Besök på **Gunnes gård** i Upplands Väsby. Visning av den rekonstruerade vikingagården samt fornminnesvandring i omgivningarna.
- Söndag 23 september: Utflykt till **Adelsö**. Alsnö hus med omgivande gravfält.

Styrelsen i Arkeologisektionen inom Stockholms läns hembygdsförbund

Hammarsjö, Gunilla, ordförande [gunilla\(a\)hwebb.se](mailto:gunilla(a)hwebb.se)
070-453 98 85

Gustafsson, Berit, ledamot [berit.i.gustafsson\(a\)hotmail.com](mailto:berit.i.gustafsson(a)hotmail.com)
070-538 89 38

Hansson, Mats, ledamot [1hansson\(a\)telia.com](mailto:1hansson(a)telia.com)
08-760 52 09
073-828 43 21

Wallin, Johnny, ledamot [johnny.wallin2\(a\)comhem.se](mailto:johnny.wallin2(a)comhem.se)
08-590 805 56
070-389 0 556

Karlsson, Inger, kassör [karlssoninger23\(a\)gmail.com](mailto:karlssoninger23(a)gmail.com)
08-21 15 20
070-773 72 22

Nyström, Erica, sekreterare [erica.nystrom\(a\)gmail.com](mailto:erica.nystrom(a)gmail.com)
070-535 98 08

Schultz, Lena, suppleant [toughnut\(a\)telia.com](mailto:toughnut(a)telia.com)
0707-704558

Broström, Sven-Gunnar, suppleant [botark1944\(a\)gmail.com](mailto:botark1944(a)gmail.com)
070-942 36 14

Du blir medlem genom att sätta in 150 kronor på Stockholms läns hembygdsförbunds arkeologisektions plusgiro 497 36 80-4. Glöm inte att anmäla namn och adress. Sektionens hemsida: <http://www.hembygd.se/arkeologisektion>

Du vet väl att Arkeologisektionen även finns på Facebook?